

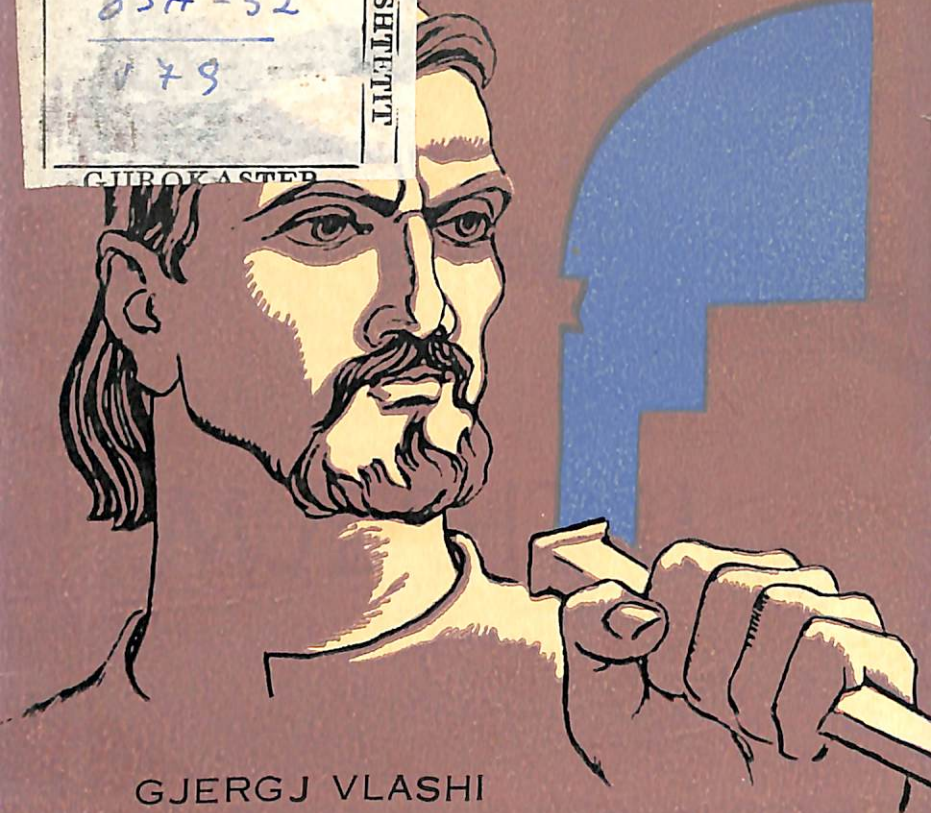
BIBLIOTEKA E

854-32

179

LIBRARI

GJEROKASTER

GJERGJ VLASHI

MJESHTRI

8SH-32
V79

GJERGJ VLASHI

8SH-32
5

MJESHTRI

(NOVELË)

3298

~~154392~~

LIBRERIA E SHTETIT
TIRANE

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHËRI»

I

Mjeshtri po shihte në ëndërr sikur ishte martuar me Zanfinën dhe ditën e dasmës ecte me të për krahu nëpër rrugët e Krujës. Dita ishte e mbushur me një pluhur të artë, qielli ndehej i rimtë dhe kudo kishin çelur lulet e pemët. Ata ecnin ngadalë. Në dy anët e rrugës ishin rreshtuar njerëz që shikonin të kënaqur bashkimin e tyre dhe uronin e përshëndetnin çiftin. Në krahu e tij rrinte mbështetur Zanfina, që, e veshur me të bardha, ngjante si një degë me lule bajamesh të porsaçelura. Pas tyre vinin muziktarët. Për çudi, mbi tërë kumbimin e veglave ndjehej një tingëllim zilesh. Askush nuk kishte ndër duar zile, e megjithëse muziktarët u binin veglave, dëgjohej gjithnjë e më fort tingëllimi i zileve.

Papandehur mjeshtri hapi sytë. Ëndrra fluturoi tutje si një re e bardhë. Por zilet dëgjoheshin të forta, të shkoqura, përzier me një zhurmë këmbësh të hequra bran. Ende i rrethuar nga avujt e gjumit, ai u ngrit në këmbë dhe iu afrua dritares. Para shtëpisë po kalonte një tufë dhensh. Në ballë i printe përçori, që tundte kokën e madhe dhe bënte të tingëllojë zilen e varur në qafë. Mjeshtri rrinte mbështetur në përvaz dhe shikonte delet që kalonin me kërcime të vogla, duke shtyrë njera tjetrën.

«Çudi e madhe mendoj ai dhe bëri buzën në gaz» si u fut tingulli i zileve në ëndrrën time? E po gjumi i mëngjesit është i cekët dhe zhurmat e jashtme futen lehtë brenda tij»,

U largua nga dritarja. Në fund shikimi i tij përfshiu majën e skuqur të Tumenishtit, prej nga, pas pak do të dilte dielli. Shkoi e u shtri. Lidhi duart pas zverkut. Pa trarët e dhomës së madhe ku flinte e punonte. Vuri re se trari i cepit të djathtë kishte lëshuar pak bark. Grigja u largua. Tingujt e zileve u shuan. Shikimi i tij zbriti poshtë. Pa kambalecin e drunjte të mbuluar me një pece të njomur. Me sytë e mendjes kaloi përtej peces. Shikoi bustin ende të pambaruar të Zanfinës, që po e punonte ngadalë prej disa javësh. Pa tiparet e rrëgullta e të theksuara mirë të vajzës krutane, flokët e derdhura, qafën e hollë, të gjatë, të bardhë si ajo e një mjellme, kraharorin e kërtinezët. Jo, nuk kishte mundur t'i fusë baltës jetë. Ajo ishte një Zanfinë e ftohtë, e pashpirtë, një grumbull balte që ai e kishte ngjeshë me gishtat e tij të gjatë, e kishte ngjeshur me kujdes, me dashuri. Megjithëse i ngjasonte Zanfinës, nuk ishte Zanfina.

U ngrit me një turr. E zbuloi dhe e flaku lekën me zemërim në muret e dhomës së madhe. Qëndroi para bustit, sikur ta shihte për herë të parë. Përpiqej ta shihte me syrin e ftohtë të artistit, jo të dashnorit. Ju duk më e mirë se ditët tjera. I pëlqeu balli e flokët. Por sytë, e sidomos goja ishin pa jetë, nuk flitnin, nuk kumtonin asgjë.

Hapi derën dhe u ul në stolin e drunjte që e kishte kujtim nga mësuesi i tij fiorentin. Shi-

koi përsëri bustin. Kësaj here i pëlqeu më pak. Mjeshtri ishte shumë këmbëngulës në punën e tij dhe shumë rrallë kënaqej me atë që bënte. Ai ishte i ri, njëzetetë vjeç, megjithatë kishte shumë kohë që merrej me skulpturë, pasi që i vogël i pëlqente të gdhendte. Pastaj si kishte ndenjor shtatë vjet në Firence si nxënës i mjeshtrit të dëgjuar Amedei dhe, ishte kthyer në Arbëri pak muaj pas rrethimit të Krujës, në pranverën e vitit 1451. Megjithëse të zënë me punë dhe të mbuluar nga hallet, bashkatdhetarët e kishin pritur me përzemërsi, duke ja falur një farë ftohtësie që ai mbante në marrëdhënje me njerëzit. Pa humbur kohë i ishte vënë punës dhe njerëzit e çmonin si mjeshtër të zotin «që di të bëjë të flasë gurin e drurin». Por, ja që bustin e Zanfinës nuk e bënte dot ashtu si donte. Shpesh thoshte: «Kësaj pune diç i mungon! Po çfarë? Ah, ky «diçi» i shkretë sa i vështirë është në art!»

Bustin e mbuloi papandehur një hije e madhe. Dikush kishte zënë dritën që futej nga dera e hapur kat e kat. Ktheu kokën. Ishte Marta, nëna e tij plakë, që si çdo ditë i sillte qumështin e porsamjelur.

— Mirëmëngjes, Gjon! Ke shumë që je zgjuar?

— Ka pak.

— Të solla qumështin.

— Falemnderit!

Marta ishte një plakë e imtë, trupshkurtër, me tipare të vogla. Dukej si një fëmijë e plakur përnjëherësh. Flokët e rralla e të përhimë i kishte mbështjellë me një rubë të zezë. Gjoni gjithë jetën e mbante mend të veshur me të zeza.

Kur nëna i dha enën me qumështin bardhosh

që ende shkumëzonte, ai pa duart e saj, që në krahasim me trupin ishin çuditërisht të mëdha, të fuqishme, plot deje, tamam duart e një njeriu që tërë jetën ka punuar. «Këto duar duhet t'i gdhend ndonjë ditë», mendoi atë çast.

— Prapë mot i mirë sot, apo jo, nënë? — tha sa për të thënë diçka, ndërsa ngrinte enën e qumështit.

— Shumë i mirë. Vjeshta duket si pranverë. Megjithatë dimri nuk është larg. Ja, ai përgjon atje te kreshta e malit.

— Do t'i duhet të presë edhe nja dy muaj sa t'i vijë radha e të zbresë — përgjegji Gjoni duke fshirë buzët.

Flitet se turqit prapë po përgatiten të sulmojnë Arbërinë dhe të vijnë ndër dyert e Krujës, — tha papandehur Marta. I tha ato fjalë qetësisht, pa i mëshuar zërit, sikur po vazhdonte të fliste për motin.

— Ashtu? — pyeti Gjoni gati mekanikisht dhe u kthye të shohë bustin.

— Thonë se kësaj here janë më shumë se vitin që shkoi. U bë një vit, qëkur hoqën rrethimin dhe ikën. Një vit... Një vit që u vra Pali.

Gjoni ktheu kokën menjëherë nga ajo. Kur Marta po thoshte fjalët e fundit, ai ishte duke shikuar bustin i shkujdesur. Porsa ajo përmendi emrin e babait, ai u shkëput nga soditja. Ai nuk kishte qenë në Krujë kur kishte ndodhur vrasja. Lajmin e vdekjes së të jatit e kishte marrë vesh atje, në vend të huaj, pas tre muajsh. Po edhe tani, pas tetë vjetësh qëkur nuk e shihte më babain, i kujtohej çdo gjë me hollësi nga ai burrë shtatmadh,

që fliste gjithnjë me zë të fortë dhe qeshte duke e ngritur kokën lart. Kur ishte kthyer dhe nuk e kishte gjetur aty, e kishte patur të vështirë të besonte se ai kishte vdekur. Edhe sot e kësaj dite i dukej se babai i tij endej diku larg me ushtrinë e Kryetrimt të Krujës dhe një ditë do të kthehej. «Është e vështirë të mësohet njeriu me mendimin e vdekjes», thoshte ai sa herë me vete.

Ç'i sjell ndërmënd këto gjëra, nënë? Mos e mundo veten me kujtime të hidhura!

— Pse të hidhura? — tha e ëma me zë të fortë, që e habiti Gjonin.

— Epo kujtimi i vdekjes nuk është i ëmbël, moj nënë.

— I ëmbël nuk është, por ka vdekje e vdekje.

Gjoni dëgjonte i habitur me çfarë thjeshtësie i thoshte ato fjalë ajo grua e imtë, që kishte varrosur dy vëllezërit e të shoqin dhe prapë kishte atë forcë të madhe shpirtërore, që e bënte ta kuptojë madhështinë e sakrificës së tyre dhe kotësinë e dëshpërimit të vet. Ai e dinte se e ëma, megjithëse kishte një zemër të ndjeshme, nuk ishte grua qaramane dhe vdekjen e shihte drejt në sy, pa iu dridhur zemra.

— Do punosh sot? — e pyeti duke u matur të dalë.

— Po.

— Kur të kesh kohë, eja më ndihmo të ngremë gardhin e vathës që ma ka rrëzuar era.

— Mirë nënë. Nga dreka do të vij.

— Mos harrosh. Kur nis punën, ty nuk të bie ndërmënd as të hash e jo më të të kujtohet gardhi i vathës.

— Ç'ke ti. Sot do të vij.

Marta doli duke tundur kokën. Nuk e pyeti çfarë po punonte. Kishte kohë që e shihte duke u marrë me bustin e Zanfinës, bijës së Gjin Markeshit, mikut të të ndjerit Pal. Veç kësaj kishte dëgjuar edhe njerëzit që pëshpëritnin se dy të rinjtë duheshin, por prapë nuk ja kishte hapur atë bisedë Gjonit. Donte që ai t'ja thoshte vetë. Vajza e Markeshëve, me të cilët ajo mbante të hyra e të dala edhe pas vdekjes së Palit, vinte nganjëherë aty, sidomos tani që ishte kthyer Gjoni. Por Marta bënte sikur nuk e vinte re këtë gjë dhe kurrë nuk ja hidhte fjalën për të gërmuar në zemrën e saj.

Mjeshtri ndjeu se ardhja e nënës, fjalët e saj ja kishin larguar qejfin për punë. Kështu i ngjante. Ai donte qetësi e përqëndrim. Prania e ndokujt, fjalët, hallet e jetës së përditshme e pengonin të zhytej në punë. Ai e mbante artin si një mision të shenjtë. «Në studion e artistit duhet të hyhet si në një faltore» thoshte shpesh. Megjithëse e ndjente se shkëndia e frymëzimit ende nuk ja kishte ndezur zjarin për punë, i shkoi pranë bustit të Zanfinës. Teksa e vështronte, vuri re sesi busti filloi të ndryshojë, të mbushet me një dritë të kuqlemtë dhe ai e pa atë me sy tjetër. Në fillim nuk kuptoi gjë. Pastaj vuri re se lindi dielli nga maja e malit dhe një vandak rrezesh, duke kaluar nga dritarja, erdhën e qëndruan mu mbi fytyrën e vashës prej balte. Vepra e tij sikur ndryshoi papritmas. U bë më e ngrohtë, më e gjallë. Tani fytyra e saj u bë e freskët, siç e kanë vajzat e reja porsa zgjohen nga gjumi. I pëlqeu puna e vet. Iu duk se po i afrohej fundit dhe po i dilte nd'anë atij busti aq të dashur.

«Ç'dreq artisti jam unë», tha gjysmë me gjithë mend e gjysmë me shaka,» që brenda një orë ndërroj tri herë mendim për veprën time? Herë i pakënaqur e herë i kënaqur, herë them kështu e herë ashtu. Dreqi e merr vesh këtë gjë!»

Nisi punën. Filloi të skalitë supet e saj të bukura. Dora e tij rrëshqiste ngadalë, ndërsa sytë shikonin fytyrën e Zanfinës, që, e mbuluar nga vandaku i rrezeve, dukej sikur buzëqeshte.

II

— Për sot paradite mjaft punova! — tha Gjoni duke psherëtitur. Doli jashtë për të larë duart. Die-lli ishte ngritur lart dhe përreth kishte qetësi. Vetëm larg dëgjoheshin zëra. Më të rrallë të zinte veshi ndonjë trokëllimë kali. Era e ëmbël e vjeshtës sillte deri tek oborri i shtëpisë tingujt ritmikë të çekanit të një kovaçi.

Para se të lante duart, ai ngriti kovën dhe piu me etje, duke kapërdirë ujin me gllënjka të mëdha. Ndjehej i lodhur, por ishte i kënaqur se puna i kishte shkuar mbarë.

«Po dal një herë në pazar. Ndoshta e shoh Zanfinën», tha duke hyrë në dhomën e madhe të punës. Teksa vishej, i shkuan sytë te tryeza. Atëherë iu kujtua projekti i një kishe, që ja kishte porositur imzot Engjëlli. «Do ta punoj pasdite», tha me vete, megjithëse ishte i bindur se nuk do të mirrej fare me të. Në Firencë përveç skulpturës Gjoni kishte nxënë edhe arkitekturë, por kjo nuk i pëlqente shumë. Meqë imzoti ishte mik i babait,

Gjoni kishte pranuar t'ja bënte projektin. Por letra me skicat e para rrinte mbi tryezën e tij prej dy javësh, dhe ai vetëm në të rrallë ulej e punonte në të. Gjithë kohën merrej me bustin e Zanfinës dhe nuk mund të bënte dy punë njëherësh. «Do të punoj pak pasdite», tha përsëri dhe hoqi pas vetes derën e rëndë të dhomës.

Filloi të ecë shpejt dhe ndjeu se lëvizjet i bënte mirë. Puna në një vënd dhe përqëndrimi i pandërprerë e kishin lodhur. Për çudi, tani në ajrin e freskët të vjeshtës ndjente se kapitja iu hoq nga trupi si një mantel i errët, i lagur nga shiu.

— Tungjatjeta, Frrok — e përshëndeti dyqanxhiun e petkave, që rrinte te dera e dyqanit duke folur me vete si zakonisht.

— A je, Gjon Bardhi? — përgjegji pas pak ai burrë i thatë, me mustaqe të rëna që ja mbulonin gojën dhe me sytë që këqyrnin ngultas e me dyshim.

— Çfarë flet ashtu me vete, o Frrok? — e ngacmoi Gjoni.

— Bëj llogari, djalosh.

— A të dalin mirë hesapet?

— Tallu ti, tallu. Askush nuk vjen të blejë tek unë. S'kam punë fare.

Gjoni qeshi. E dinte se dyqanxhiu ishte një qaraman që dinte vetëm të ankohej, megjithëse fitonte plot para. Të gjithë e dinin se ishte dorështrënguar dhe i babëzitur për të grumbulluar argjend. Megjithëse Gjoni s'i pëlqente ai njeri, kishte qejf nganjëherë të fliste me të e ta ngacmonte.

— Mirëmbetsh, Frrok! — tha duke u larguar me hap të shpejtë. Dyqanxhiu s'iu përgjegji. Nisi